

NÉGYSZEMKÖZT MARCEL LÉGAUT-VAL*

Találkozásunk helye a kis alpesi tanya. Aki itt romantikát keres, az csalódik. Csak nehéz paraszti életre talál. A napbarnított arc, a fehér bajusz, a munkaalótny a pásztoré. A szellem villámgyors reagálása a gondolkodót sejteti. Kérdéseimre röviden válaszol. Nem szófukarságból, de itt a hegyen a szavaknak súlyuk van. Ki ez az öreg parasztember, akit a megújuló keresztény lelkiség egyik mestereként tartanak ma számon?

Marcel Légaut (ejtsd: légó) 1900-ban született pedagógus családban. Mérnöknek készül, de aztán inkább a tanári pályát választja. Mint az École Normale Supérieure hallgatója matematikatanári diplomát szerez. 25 éves korában a természettudományok doktora. Ettől fogva vidéki egyetemeken matematikát ad elő. A háborúban egy légvédelmi egység kapitánya. A megszállás első évében Drôme megyében egy elhagyott hegyi tanyára költözik. Megnősül. Házasságából a felszabadulás után hat gyermeke születik. Előbb megpróbál „felesben” tanítani és gazdálkodni. Végül lemond lyoni egyetemi katedrájáról. Azóta harminc éven át, juhokat tenyészt, műveli a sziklás göröngyöt.

Vissza a természetbe? Kérdő: Hol található meg önmagam? A Város közösségében, a sokaság magányában? Vagy ki kell vonuljak a Pusztába, hogy a lélek igazán megszólalhasson?

Légaut: Az én nézőpontomból az 'elvonulás' hasznos lehet. Talán néha szükséges. De mindent számba véve, elégtelen. Az a lényeges, hogy a világban a helyünkön legyünk. Az ember minél jobban tudatára ébred annak, hogy miben is áll alapvető különlegessége, annál tisztábban látja majd sajátos feladatát. Intim kapcsolat létünk értelmével, ami mindegyikünknek legsajátabb tulajdona: ez az, ami végül is odavezethet, ahol önmagunk lehetünk. Ez se nem a Város, se nem a Pusztá, hanem állhatatos hűség életünk különleges értelméhez. Ha nem keressük helyünket a világban, akkor a kedvező életkörülmények sem segítenek abban, hogy önmagunkra leljünk.

Kérdő: Az egyetemi tanár és a földműves életvitele két különböző stílus...

Légaut: Két civilizáció!

Kérdő: Hogyan fogadta be egyik a másikat?

Légaut: Itt a hegyvidéken kedvező fogadtatásra találtam. Az összeomlás évei, a negyvenes évek eleje igen alkalmas idő volt az emberi kapcsolatok kiépítésére. Természetesen az itteniek nem értették, miért hagytam ott a Várost. De én sem tudtam pontosan, mibe vágom a fejszemet. Tény azonban, hogy a hegyekben nemcsak szóbeszéd a vendégszeretet. Egyik gazda barátom így mutatott be a többieknek: „Ez a Légaut; nagyobb, mint a tanító úr”. Azt hiszem, ennyit fogtak fel intellektuális múltamból. A nehéz, testet-lelket elcsigázó fizikai munka különben lehetlenné tette, hogy kutató, elméleti munkát végezzek. Ha továbbra is foglalkozni akartam a hit kérdésével, csak úgy tehettem, ahogyan a többi parasztember, és nem úgy, ahogyan például a szakteológus dolgozik. Nem elméleti reflexiókban, könyvek között, tanítva éltem meg a hitemet, mint korábban, hanem a hegyi parasztközösségében. Amikor aztán utolért az öregség, papírra vetette harminc év töprengéseit.

Már hetvenéves, amikor egyik barátja párizsi kiadóknál kilincselni kezd a kéziratáival. Kiadhatatlan! — hangzik mindenütt az elutasítás. Végül az Aubier Kiadó hajlandó próbát tenni a kereszténységgel foglalkozó fejezetekkel. Ilyen kiadói megfontolásokból követi

---

* Marcel Légaut-ról, aki korunk francia, sőt hovatovább egész európai keresztény szellemi-lelki életének egyik legjelentősebb és legnagyobb hatású alakja, 1977. évi novemberi számunkban közöltük Kiss László tanulmányát *Sorsoddal mérd magad!* címmel. Időközben munkatársunk fölkereste alpesi tanyáját és hosszan elbeszélgetett vele. Ezt a beszélgetést közöljük most, azzal a — nagykorú olvasóink számára valószínűleg többséges — megjegyzéssel, hogy „Négyszemközt”-jeink (éppen úgy, mint „Beszélgetéseink”) informáló jellegűek: nem lapunk véleményét közlik, hanem mindig annak a nézetét, aki megtisztelt a Vigiliát és közönségét azzal, hogy néhány órát „négyszemközt” vagy „beszélgetve” tölt velünk.

az első kötet: *Az ember emberségének nyomában* (L'Homme à la recherche de son humanité, 1971) az 1970-ben már sikerrel publikált másodikát: *Bevezetés a kereszténység múltjának és jövőjének megértéséhez* (L'introduction à l'intelligence du passé et de l'avenir du christianisme). Végül a befejező rész, *Az Egyház mélyreható változása és a személyes megterés* (Mutation de l'Eglise et conversion personnelle, 1975) zárja a sort. Az első kiadásokból — csak franciául — ötvenezer példány fogyott el.

Az évtizedek lelki tapasztalatait magában foglaló műből hiányzik az ideológiai szándék, a filozófiai rendszerezés. Am, ha Légaut a matematika jeleit az irodaloméval cserélte is fel, azért nem enged a stílus káprázatának. Nem tudálékos. Nem is „mesél”. Az 'én' szót pedig szigorúan száműzte írásaiból. Talán ezért olyan személyes a hangja. Kertelés nélküli, szabad szó. Észjárása természetes; nem bizonyít, hanem tanúságot tesz.

Önmagunk megvalósítása. *Kérdő:* Adj életednek értelmet! Ezt tanácsolták már régóta a lelki élet mesterei. De életem megtervezése, a kötelezettségek vállalása felfedhetik-e belső éneket?

Légaut: Külső modellekkel nem lehet értelmet és tartalmat adni az életnek. Mert életem értelme sajátos, ugyanolyan különleges, egyedüli, be nem helyettesíthető, mint önmagam valósága. Azt képzelni, hogy létezik számomra valahol egy kész modell, és emberségemhez elég, ha azt követem, olyan illúzió, amely tragikus kiábrándulásokhoz szokott vezetni. Nem, itt a földön nincs olyan válasz, ami teljes lehetne. Az igazság is inkább az igazság keresését kell hogy jelentse. Ahogy Jézus mondta, az igazság: út. Előrehaladás. Ezt kell megjárunk, hallgatva a kérdező szellem belső követelményeire. A pályaválasztás, a párválasztás, a társadalmi elkötelezettségek csak akkor lépik át a szükségszerűség kényszerét, ha emberré válásomból fakadnak. Ha saját magamhoz való hűségem eredményei. Csak életútam végén sejtethem meg a magam és a dolgok közötti összefüggéseket és az előre gyártott minták hiábavalóságát.

Kérdő: Az ember élete tehát több, mint hatástörténet?

Légaut: Az emberségünk felé való haladás abban áll, hogy lépésről lépésre eljussunk egy lehetőséghez, amikor is létünket többé már nem határozzák meg kizárólagosan a külső feltételek. Bármennyire is kényszerítőleg hatnak ezek a tényezők, bármennyire is belenyúlnak sorsomba, belső világomba, azért az ember számára mindig csak valóságok maradnak.

A „modernizmusról”. *Kérdő:* Milyen volt a század elejének lelkisége, ahonnan ön is elindult lelki útján?

Légaut: Vallásos gyermek voltam. Kamaszkoromban szerzetes akartam lenni. Apám, aki tanár volt, ellenezte, „szerezz előbb diplomát, aztán majd meglátjuk” — jelentette ki. Az École Normale hallgatójaként találkoztam Monsieur Portallal, aki lelki vezetőm lett. Portal lazarista szerzetes volt és lelkes munkása az anglikán-katolikus párbeszédnek. Miután ökümenikus magatartása miatt elmozdították szemináriumi posztjáról, egyetemistákkal foglalkozott. Természettudományos és irodalomszakos hallgatókból közös csoportot alakított. Ez akkor nagy újság volt. Az izgalmas beszélgetések, élményét még ma is őrzöm. Új volt az az igény is, hogy az értelmiségi ember a hitet intelligenciájával ragadja meg, élje át és mélyítse el. Hogy az értelem és a lelki élet ne legyen többet két különböző szféra. Akkoriban tőlünk az egyháziak, általában azt várták, hogy társadalmilag legyünk aktívak, de mint világiak, teológiai kérdésekkel ne foglalkozunk. Mi azonban nem akartunk bégető nyáj lenni.

Kérdő: Századunk egyháztörténelme boszorkányüldözéssel kezdődött. Hogyan ítélné meg ma az ún. 'modernista krízist', aminek fő színhelye Franciaország volt?

Légaut: Évszázadok óta kiváló szellemek bírálták élesen az egyház tanításmódját és a vallási gyakorlatot, de csak a századforduló táján, s akkor is csak kevesen kezdték komolyan venni a valláskritikákat. A kor ismereteinek fényénél egyesek megpróbálták újra átgondolni a hit kérdéseit. Akik ezt tették, azokat az egyházi hatóságok modernistáknak bélyegezték. Elsősorban politikai hadjáratot vezettek ellenük. Elmozdították őket a katedráikról, elhallgattatták a kutató elméket. A modernisták nagy többsége fiúi szeretettel ragaszkodott az egyházhoz. Helyüket olyanokkal töltötték be, akik egyházhűsége vak engedelmességet értettek.

Olyan teológiai tanárokkal, akik betű szerint ismételték az iskolás teológia formuláit, de a modern ember gondolatvilágát még hírből sem ismerték. A felmerült hitproblémákat pusztán tekintély alapján akarták elintézni. Az egyházi körökben a bizalmatlanság, a gyanú, a jogi szellem lett úrrá. Még ma is viseljük ennek a gondolkodásmódnak a bénító következményeit.

Lux mea, crux mea. *Kérdező:* Írásaiban igen szigorúan szól az intézményes egyházzól. Különösen az egyházi vezetést marasztalja el.

Légaüt: Congar, a neves teológus téved, amikor azt írja, hogy csupa kiemelkedő pápáink voltak. Inkább olyan egyházi vezetőink voltak, akiknek mulasztása felett a történelem súlyosan fog ítélni. A nagy társadalmi átalakulásokat nem vették észre. Ezekre Isten népét nem készítették fel. A reformokat késleltették, vagy egyenesen leiltották. Az intézményes egyház, amikor csupán a struktúrák ismétlésére szorítkozott, célnak saját magát és nem az evangéliumot tette meg. Az evangéliumhoz való hűség diktálja, hogy mindezt őszintén megmondjuk. Egy öreg világi ember egy zsinattal előbbre lehet az egyházkormányzatnál! Az Isten népének kötelessége, hogy a tisztségviselőket figyelmeztesse krisztusi küldetésük lényegére. Ez valódi megnyilatkozása az egyház szeretetének.

Kérdező: Sokan úgy gondolják, ha az egyházvezetés szakszerűbb lenne, akkor az eredmények sem maradnának el.

Légaüt: Az egyház olykor inkább emberi, politikai bölcsességre hagyatkozik, mint a Jézusban való hitre. Tévedés azt vélni, hogy elég a jó kormányzat és tanító hivatal. A legodaadóbb, legszakszerűbb adminisztráció sem lehet a föld sója. Az olyan tanítás, amely csak nyilatkozatokból, szabályokból áll és fölmenti az egyént az igazság keresésétől, nem töltheti be a kovász szerepét. Most, amikor a szociológiai kereszténység elmúlóban van, láthatjuk, hogy hatékony vallási életet nem lehet egyedül csak az egyházi keretekre, struktúrára építeni. Személyes állásfoglalásra van szükség, amire csak hosszas emberré érlelődés nyomán, szabad és nagykorú keresztény képes. Hogy minél több ilyen hívő legyen: ebben áll a tisztségviselők küldetése.

Kérdező: A keresztények egy része mégis azt panaszolja, hogy az egyház már nem a 'régí'. A vallási élet fegyelme felbomlik. A nagykorú keresztények felelősséget vállaló közössége nem arisztokratikus egyházideál?

Légaüt: A kiválasztottak egyháza az lenne. Amikor a tanítóhivatal a hívek helyett gondolkodik és a 'jó keresztény népet' meghagyja az érzelmi vallásosságban; amikor a hierarchia kormányoz és a világiak csak engedelmességek: ez olyan egyházi gyakorlat, ami pontosan a lelki arisztokrácia elvén nyugszik. Szógesen ellentétes vele az a hitélet, amiben Jézus közelében a tanítványoknak részük volt. Az útkeresés, a kétség és a remény között, az egyre mélyülő, egyre tudatosodó hit: ez jellemzi lelki útjukat. Jézus embersége a biztosíték, hogy ez az út mindenki számára járható. Ki állíthatja, hogy az első tanítványok különleges emberek voltak?

Kérdező: A szemita gondolkodás a jelen vágyait az ideális jövőbe vetítette. A görög társadalom ideái a hős alakjában kristályosodtak ki. A római civilizáció alapeszméje a rend volt. Az egyház ezeknek az eszméknek a folytatója, vagy más a társadalmi funkciója?

Légaüt: Az egyháznak nem az a fő jellegzetessége, hogy a múltban, vagy még a jelenben uralkodó vallási hagyományok mintájára, csak a vallás hordozója legyen. Hogy betöltse a társadalmi szabályzó szerepét. Hogy ügyeljen a rendre. Nem. Az egyház küldetése az, hogy Jézus missziójába beoltódva, elvesse az emberek között az evangélium magvát és hagyja, hogy az ott kicsírázzon. Jézus szavait: „Én vagyok a szőlőtő, ti a szőlővessző”, az egyház síkján is értelmeznünk kell. Akkor majd több szó esik Isten gyermekeinek felemelő szabadságáról, bátor kezdeményezéséről, közösségi felelősségvállalásról. Krisztus követői mindennapi emberek, akik nem akarják sem a múltat ismételni, sem a jelenet a jövőnek feláldozni. Hitüket nem vallási biztonságban, hanem konfliktusok között élik, emberségben napról napra előrelépve. Így fedezik fel Jézus abszolút eredetiségét: az Isten szeretete nem választható el az emberszeretettől. Az egyik a másiknak a próbája.

Kérdő: Szüksége volt-e ennek a lelkiségnek intézményes egyházra?

Légaut: Ha az egyház nem élt volna meg húsz évszázadot, mi európaiak valószínűleg Jézus Krisztusnak még a nevét sem ismernék, a többi tájak lakóiról nem is szólva. Minden vétek, minden olykori tévedés ellenére az egyház teljesítette alapvető szolgálatát azzal, hogy a változó történelmi korokon át eljuttatta a jelenkor emberéhez is Jézus Krisztus üzenetét. Ezért mondom, hogy az egyház számomra, krisztushívó számára kereszt és öröm.

„Ha ketten, hárman összejönnek az én nevemben...” **Kérdő:** Az ön életén vezérfonalként vonul végig a közösségformálás gondolata. Melyik volt az első kísérlet?

Légaut: Tanárjelölt társaimmal 1919-ben újraindítottuk a tala-csoportot,* amely a filozófus, Edouard Le Roy (ejtsd róá) közreműködésével még az első világháború előtt jött létre az École Normale Supérieure-ön. Összejöveteleinket, amelyeket M. Portal lakásán tartottunk, a közös ima és a viták izzása melegítette át. Portal megértette velünk, hogy ha nincsenek kielégítő válaszok az élet nagy kérdéseire, ez a létkérdések természetéből fakad. A válaszok teljességének hiánya kutatásra indítja az ember szellemét. Megértettük, hogy a hit területén sem létezhetnek tabuk, tiltott kérdések. Ha az egyházi előjárók tekintélyi beavatkozással megakadályozzák, hogy a hívők vizsgálódás tárgyává tegyenek némely, hitükkel kapcsolatos kérdéseket, akkor problémáikat titkos szálkaként fogják magukban hordani, míg az első kínálkozó alkalommal a seb fel nem szakad. Ma a születésszabályozás vagy a papi nőtlenség körüli, széles körű, sokakat és sok mindent elkötelező vitát próbálták így lezárni. Az élet azonban másképpen határozott.

Kérdő: A lelkivezető M. Portal váratlan halála után magára maradt a csoport. Hogyan haladtak tovább?

Légaut: Portal elvetette a magot, de hagyta, hogy szabadon fejlődjék bennünk. Nem ismerte a manipulálást. Gondolkodásmódját, mint számos lelkivezető, nem állította követendő példának. Mindig tiszteletben tartotta mások szellemének integritását. Én neveltetésem folytán inkább tudományos és vallási dogmatizmusra hajlottam. Bátoratlan, aggályos lelki alkattal szemléltem a világot. A közösségi megbeszélések a szellemi szabadság nagy élményét hozták, és feltárták az önálló gondolkodás útját. Csoportunk legtöbb tagjából egyetemi tanár lett. Megemlíthetem a filozófus, Jean Guitten, az ókortörténész Marrou, az irodalmár Pierre-Henri Simon, a domonkos teológus Avrill atya nevét. Portal egy alkalommal bemutatta nekünk Teilhard de Chardin-t. Nagy hatással volt rám, mert személyében megvalósítva láttam régi tervemet: egyszerre élni a tudománynak és a hit világának. Így történt, hogy Portal halála után, mely mélyen megrendített bennünket, négyen elhatároztuk egy laikus életközösség felépítését.

Kérdő: Nem vált a kis közösség szektává? Milyen kapcsolatot tartottak fent a „külső” világgal? A nőket szellemi törekvéseikből kizárták?

Légaut: Kezdetben monasztikus képzeitem voltak a közösségi életről. Előítélettel viseltetem a házassággal szemben. Nem tartottam összegeztethetőnek azt a kutatás követelményeivel. A hagyományos vallásos nevelés hatása itt is kimutatható. Tervünket a laikus monasztikus közösségről nem tudtuk bevégezni. Egyikünk fiatalon meghalt, másik társunk kivált, végül a harmadik barátom megnősült. Ez súlyosan megrázott. Méltatlannak éreztem magam ilyen közösségi vállalkozás vezetésére. Kis közösségünk ajtaja azonban mindig nyitva volt. Sokan kapcsolódtak be lelki-szellemi tevékenységünkbe. Többször lakóhelyet cseréltünk, hogy mindenkit, akár szállásra is, befogadhassunk. Barátaink közül egyre többen megnősültek. 1927-től megnyitottuk közös programjainkat a feleségek és a lányok előtt is. Az iskolai szünetben már közösen szerveztünk lelkigyakorlatot. De vegyes csoportunkat egyetlen kolostor sem akarta befogadni, így aztán ezt is egyházi kereten kívül folytattuk.

Kérdő: Mi készítette egy értelmiségi csoport tagjait, hogy életprogramjukba felvegyék a fizikai munkát?

* Az „il va-t-à la messe” kifejezésből, gúnyos melléktzellel, templomba járó, vallásos diákot jelent.

Légaut: Nyári összejöveteleinken vagy félszázan vettek részt. A számbeli növekedést nem követte a minőségi. A szellemi érdeklődés is alábbhagyott. Rájöttünk, hogy a közös kutatás feltételei csak kevesek számára elérhetőek. A többiek vagy passzívan szemlélik, vagy papagáj módján ismétlik a mondottakat. Ekkor gondoltuk, hogy a közösen végzendő fizikai munka a közösségformálás eszköze lehet. Kispolgárságból jött értelmiségiek lévén, elég furcsa képzeleteink voltak a fizikai munkáról. Néhány sikertelen kísérlet után elhatároztuk, hogy egy telket vásárolunk és azon közösen minden családnak felépítünk egy házat. A háború áthúzta terveinket. Valamit azonban mégis megvalósíthattam ebből. 1945 és 1965 között a barátok családjaikkal minden nyáron összegyűltek tanyám körül. Én pedig, amikor nem kellett a gazdaságot ellátnom, hozzájuk csatlakoztam. Így éltem egyesekkel ötven, másokkal harminc év óta bensőséges közösségi kapcsolatban. Fiatalok is csatlakoztak hozzánk. Folytatni fogják-e közösségünket? Nem ez a fontos, hanem hogy mindig szülessék új szellemi, lelki közösség, ahol személyiségünk kibontakozhat.

A kis-közösségek, a hit tavasza. Kérdező: Mi a kis-közösségek szerepe a lelkiség formálásában?

Légaut: Jézus tanítását nem lehet megérteni attól az élettől függetlenül, amit tanítványaival közösen folytatott. Ha Jézus formálta tanítványait, azok viszont a maguk módján hozzájárultak ahhoz, hogy Jézus önmaga legyen és így küldetését bevégezhesse. Nemzetsége szerint az ember fia. De nem kevésbé Emberfia abból a testvéri közösségből, amiben élt. Jézus emberségének mélységét a többi ember miliójében érte el. A találkozások, különösen Keresztelő Jánossal, rádob-bentették belső létére. A samariai asszonyhoz intézett szavaiban aztán felfedi magát. Missziója egyre szélesedik. Fogadja azokat, akik hisznek benne. De azokat is, akik közömbösek, vagy élesen támadják. Ily módon ébredt önmaga létének tudatára. Miközben egyre növekedett, egyre mélyült benne az Istenhez kötődő belső kapcsolat. Ha tehát van valaki, aki megérti, hogy hitével a többieknek is tartozik, és hogy emberségével, hűségével másokat segíthet hitük növekedésében, akkor a hívők között olyan lelki, közösségi kapcsolat jöhet létre, amelynek kölcsönösége hasonlítani fog ahhoz az életközösséghez, amiben Jézus tanítványaival élt. Ilyen közösség nemcsak lelki növekedésünk záloga, de feltétele annak is, hogy bensővé tegyük, amit Jézus a tanítványok között húsz évszázada megélt.

Krisztus transzcendenciájáról. Kérdező: Hogyan tudjuk egybekapcsolni Jézus történelmi, emberi alakját, amit ma számos nem hívő is elfogad és tisztel, istenfiúságával?

Légaut: Kezdetben egy klasszikus, pusztán teológiai koncepcióból indultam ki, melyben egyedül Isten látott és működött. Jézus nem az Isten fia volt, hanem a Fiúisten. Ez az iskolás felfogás figyelmen kívül hagyja, hogy Jézus teljességgel ember is volt, illetőleg Jézus emberi teljességét csak absztrakt módon, az isteni tökéletességen keresztül látja. Ez a teológia inkább épül a ókori bölcsélet egyes pogány és zsidó hagyományaira, mintsem annak a belső életközösségnek a nyomán, amiben Jézus a tanítványaival élt. Jézus nem foglalkozott messiási jóslatokkal. Nem krisztológián, létének teológiáján dolgozott, hanem élte az életét. Dolgozott és tanított, prédikált és imádkozott. Vidám volt és szomorú. Magányos és nagyszerű társ. Elképzelhető-e, hogy Jézus csak valamilyen ideából, okkult tudományból, istenelméletből vezetett volna le egyenes istenfiúi leshármázását? Saját neveltetése, környezetének meggyőződése, hite, a zsidó monotheizmus ezt eleve lehetetlenné tette. Ha csak egy vallási tételt közölt volna az istenfiúságról —, nem számítva azt, hogy az emberek megszállott bolondnak tartották volna —, ugyan ki hallgatta volna meg tanítását? Jézus azt tanította, amit élete folyamán felfedett önmagáról, amit bensővé tett, amit megélt. Beavatódva a jézusi életbe, a Vele együtt élők megérezték Jézus transzcendenciáját. Istenfiúságának sejtése vagy tudata nélkül nem követték volna.

Kérdező: Az első keresztények Jézus Atyjában hittek. A keresztényre mázolt deizmus, amely a felvilágosodás óta meghatározta a vallásos gondolkodást, személytelen istenfogalmat állít elénk. De valamiféle természetfelelős vagy erénycsész nem az az Atya, akiről Jézus szólt. Ezért kereszténységünknek Jézussal való belső kapcsolatunk az ismérve. Ki önnék Jézus?

Légaut: Egész életemben arra törekedtem, hogy Jézust megismerjem. Amit mások nekem róla mondtak, azt igyekeztem értelemmel fölfogni. Megrázott és magával ragadott alakja. Így jutottam el Jézusriak ahhoz a megismeréséhez, ami létemnek létéhez való belső kapcsolatává vált. Ez a *communio* élteti hitemet. Jézus arról tett tanúságot, hogy az ember nagyobb a szellemi és a fizikai adottságoknál. Hogy a törvény az emberért van, és nem fordítva. Jézus ismerte a Törvényt, de ha kellett, szombatot is gyógyított. Tisztelte a Zsinagógát, de egy eretnek nőnek fedte föl azt, hogy Ő a Fölkent, azaz a Messiás. A zsidó tanítók a nőt alkalmatlannak tartották vallási igazságok megértésére, Ő pedig gyakran beszélt nőkkel a leglényegesebbéről. Amikor Föníciában egy pogány asszony megközelíti, úgy viselkedik, mint ahogyan a zsidó rabbiknak előírták. Szóra sem méltatta. „Küldetésem csak Izrael házának szól” — magyarázza tanítványainak. Az asszony azonban nem tágt. Ekkor Jézus keményen elutasítja. A kenyér a gyermekeknek jár, nem pedig a kutyaéknak, a pogányoknak. De az asszony megelegszik a kegyelem morzsáival is. „Nagy a te hited!” — kiált fel Jézus, látva, hogy küldetése Izraelen túl minden kor minden emberének szól. Ezért meg kell haladnia saját vallási hagyományát is. Állhatatos hűségben a kapott küldetéshez, amit egész életében törés nélkül követett, egyszerűen az volt, akinek lennie kellett: az Isten Fia.

Az öregember elhallgat. A konyhából kilátni a temetőre, ahol szülei nyugszanak és ahova ő is készül már. Távolabb a tanya látszik, harminc év munkája; most egyik fia irányítja a gazdaságot. Az asztalon kenyér, só, bor, írószerszám, a Könyv Jánosnál kinyitva: „Már nem mondalak titeket szolgálóknak, mert a szolgál nem tudja, mit tesz az ural. Barátainak mondalak titeket, mert mindent tudtul adtam nektek, amit Atyámtól hallottam.” Az beszél így, aki életét adta barátalért.

PÉTERFALVY ANDRÁS

TOLDALAGI PÁL HÁTRAHAGYOTT VERSEI

Szent-Demeter *

I.

*Ezen az úton mentünk el mi innen,
mi, élők és a holtak is, bizony;
lovon, kocsin, gyalog, halottas ingben
és ezt, vagy azt hiába is hívom.*

*E földtől ők mindenképp elszakadtak.
Az én cipőmre száll csupán a por.
Én sem beszélek. Választ úgysem adhat
a nagyszülő a súlyos föld alól.*

*A sírásó a testét mélyre ásta
és eloldozta terhét egy barát.
Nyakában lánc van,
mellén ritka násfa,
mely megvilágítja haját
a térdigérőt és a búzaszökét, —
Hová lett az, ki ifjan látta őt?
Nem részegítik azt sem már a tőkék
és nem táplálják nyájuk és mezők.*

II.

*Hallod? a percek, órák és az évek
forrásvíze mögöttünk hogy zuhog.
Iszol belőle. Szomjat én sem érzek.
A többi bezzeg sokszor szomjazott;
akik mulatni hajdan erre mentek
s most nem mulatnak, mert már nincsenek.
Kóstolgatják az új hazát, a csendet,
az ismeretlen újabb ízeket.*

*Falu Maros-Torda vm.-ben